

ARTUR KRAVAN

IZLOŽBA U SALONU NEZAVISNIH / BITI ILI NE BITI... AMERIKANAC

anarhija/ blok 45
PORODIČNA BIBLIOTEKA

Arthur Cravan

IZLOŽBA U SALONU NEZAVISNIH (1914)

„L'Exposition des indépendants”, *Maintenant* N° 4, Mars-Avril 1914. „Exhibition at the Independents”. A. Cravan, *Oeuvres*, Ivrea, Paris, 1992, str. 67–86.

Fabian Lloyd (Arthur Cravan)

BITI ILI NE BITI... AMERIKANAC (1909)

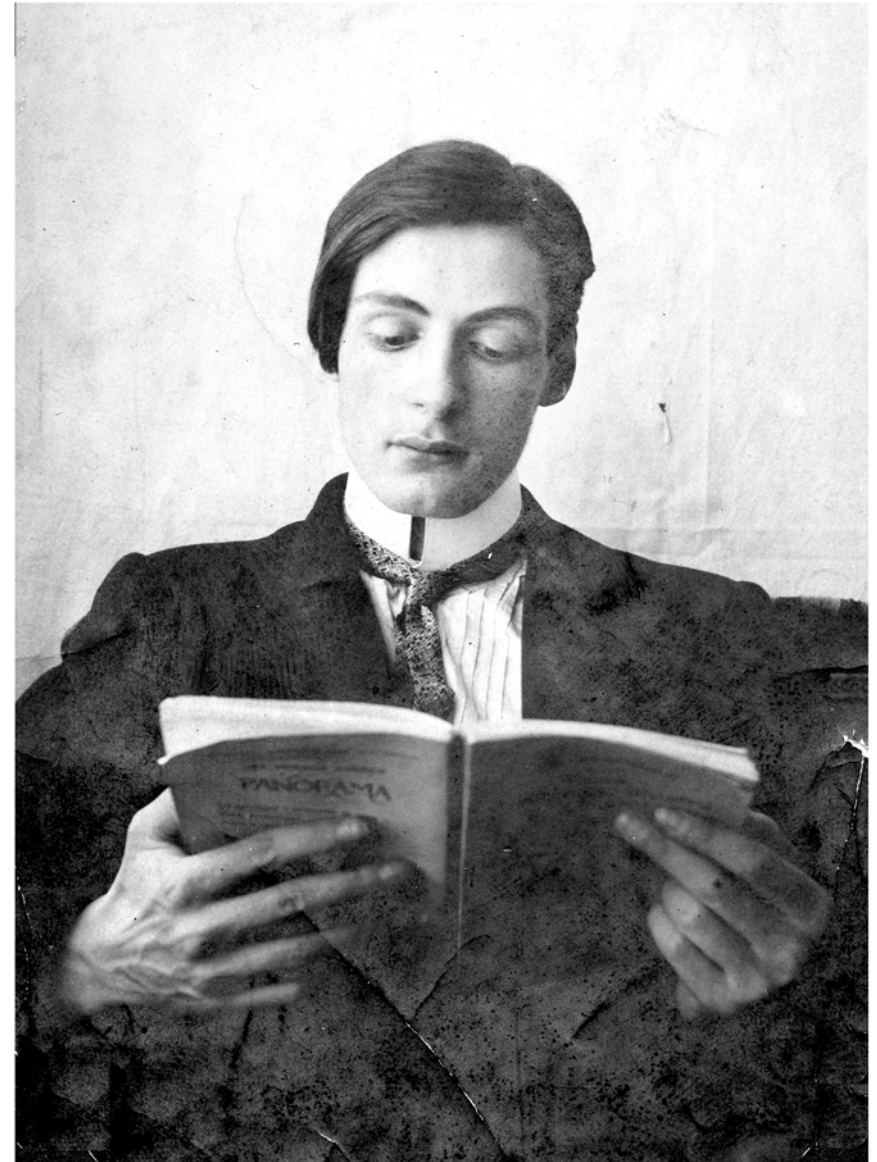
Fabian Avenarius Lloyd „To be or not to be... American“ (u originalu, naslov na engleskom, tekst na francuskom), *L'Écho des Sports*, n. 247, Pariz, 10. jun 1909. *Oeuvres*, str. 121–124.

Preveo i priredio: Aleksa Golijanin, 2010–2016, 2018.

Dragocena pomoć: Slavica M. i Bojan Savić Ostojić.

<http://anarhija-blok45.net>
aleksa.golijanin@gmail.com

ZAJEDNIČKA ARHIVA
<http://anarhisticka-biblioteka.net>

„Morate već jednom utu-
viti u glave da je umetnost za
buržuje, a kada kažem buržuj,
mislim na čoveka bez mašte.“
(A. Kravan)

„Jedan od njih je rekao
mojoj ženi: 'Šta ste očekivali?
Gospodin Kravan ne provo-
di dovoljno vremena s nama.'
Želim da izjavim jednom za
svagda: ne želim da budem ci-
vilizovan.“ (A. Kravan)

„Artur Kravan: to ime će
nam bolje od svih drugih do-
čarati svetlost karakterističnu
za period između 1910. i 1915.
godine, u Francuskoj, Španiji i
Americi, svetlost koja je vlada-
la na pramcu umetničke avan-
garde. Bio je to period borbi
oko kubizma, futurizma, or-
fizma, oko najsmelijih ideja o
umetnosti i životu. Apoliner,
Pikaso, Dišan, Pikabija, Kravan,
stupaju na scenu. Ovaj posled-
nji, takođe u stalnom sukobu
s prethodnicima, pokazivao je
naročitu nepomirljivost. On

je na beskompromisan način
ostvario Remboovu težnju:
'Treba biti apsolutno mode-
ran.' Ta težnja je svoj suštinski
izraz pronašla u malom časo-
pisu *Maintenant* – koji je da-
nas praktično nemoguće naći
– čiji je Kravan bio jedini ured-
nik. Njegovo delovanje, u tih
nekoliko godina, razvijalo se u
atmosfera apsolutnog nepošto-
vanja, provokacije i skandala,
koja najavljuje 'dadu'...“ (An-
dre Breton, predgovor za A.
Cravan, *Notes*, 1942)

„Artur Kravan je prototip
tih ljudi koji su se mogli videti
kako prolaze kroz neke od naj-
radioaktivnijih zona kulturne
katastrofe, a da za sobom nisu
ostavili nikakvu robu ili seća-
nje“ (*Situacionistička internaci-
onala*, br. 8, 1963).

„Pođimo sada na izložbu,
što bi rekao neki dobroćudni
kritičar. (Ali ja sam stoka.)“
(A. Kravan)

IZLOŽBA U SALONU NEZAVISNIH 5

Prvo zaključenje incidenta 19

Drugo zaključenje incidenta 22

Dodatak (zvanično zaključenje incidenta) 22

Spisak izvedanih umetnika 25

BITI ILI NE BITI... AMERIKANAC 29

Početak jedne obećavajuće karijere 35

Artur Kravan 41

Bibliografija 47

Nouvelle Édition augmentée *Numéro Spécial*

3e ANNÉE N° 4

Mars-Avril 1914

MAINTENANT

REVUE LITTÉRAIRE

DIRECTEUR : Arthur Cravan

PARIS — 29, Avenue de l'Observatoire, 29 — PARIS

Le Numéro : 25 Centimes

SOMMAIRE

L'Exposition des Indépendants ..... par Arthur Cravan

L'Exposition des Indépendants

Les peintres, — ils sont 2 ou 3 en France, ont vraiment peu de représentations, et je me figure facilement leur état de mort, quand, durant de longs mois, ils ne paraissent

Izložba u Salonu Nezavisnih

Ono što sledi je Kravanov prikaz redovne godišnje izložbe modernog slikarstva, u galeriji *Salona Nezavisnih* (Salon des Indépendants, Pariz, 1–30. mart 1914), iz četvrtog broja njegovog časopisa *Maintenant* („Matno“, „Sada“). Prvi tiraž tog izdanja je brzo planuo, ali je imao i druge posledice: bio je to najveći skandal na francuskoj umetničkoj sceni, još od premijere Žarijevog *Kralja Ibija* (1896). Kravan je bio uhapšen i proveo osam dana u zatvoru, na osnovu tužbi zbog uvrede, koje je podnelo nekoliko umetnika. Pored toga, Gijom Apoliner ga je izazvao na dvoboj i poslao mu svoje sekundante, koji su preneli njegov zahtev za formalnim izvinjenjem. Kravan je, po izlasku iz zatvora, priredio „Novo prošireno izdanje“ (Nouvelle Édition augmentée), u kojem je objavio neka izvinjenja – začinjena novim uvredama. (Ipak, novih izazova i tužbi nije bilo.) To izdanje se razlikuje od originala u još nekoliko segmenata. Ovde smo se držali prvog izdanja, uz dodatak „Zaključenja incidenta“, a sve razlike su prikazane u napomenama.

AG, 2016 (2010).

Slikari – ima ih dvoje ili troje, u celoj Francuskoj – zaista nemaju mnogo prilike da se predstavie i mogu lako da zamislime stanje obamrlosti koje ih obuzima tokom dugih meseci kada ne mogu da izlažu pred publikom. To je jedan od razloga zašto sam rešio da se pridružim brojnim posetiocima *Salona Nezavisnih*, iako je onaj glavni bio duboko gađenje koje osećam prema slikarstvu, što je osećanje koje ću poneti i posle izložbe i kojem često ne možemo dati dovoljno oduška. Bože, kako se vremena menjaju! Kao što više volim da se smejem, tako i naprosto više volim fotografiju nego likovnu umetnost

i radije bih čitao *Jutarnji list* (Le Matin) nego Rasina. Možda s vašeg stanovišta to zahteva malo objašnjenje, koje, evo, žurno prilažem. Na primer, postoje tri kategorije čitalaca novina: tu je, pre svega, nepismeni čovek, koji sigurno ne bi mogao da uživa u čitanju nekog remek dela; tu je zatim superiorni, obrazovani čovek, ugledni, nemaštoviti gospodin, koji čita novine iz potrebe za pričama drugih ljudi; i tu je čovek ili sirovina, koji živi svoju hroniku i pravu sprdnju od senzibiliteta gospodara. Slično tome, postoje tri vrste ljubitelja fotografije. Morate već jednom utuviti u glave da je umetnost za buržuje, a kada kažem buržuj, mislim na čoveka bez mašte. Dobro, ali, ako je tako, dozvolite mi da vas pitam zašto se, kad već toliko prezirete slikarstvo, zamarate pisanjem njegove kritike?

To je sasvim prosto: ako pišem, to je zato da bih razbesneo kolege, da bi se o meni pričalo i da bih stekao ime. A ime dobro dođe, ako vam je stalo do uspeha kod žena i u poslu. Da sam slavan kao Pol Burže (Paul Bourget), natakario bih nakitnjak i nastupao svako več u Foli Beržeru i garantujem vam da bih imao dobru prođu. Pored toga, moje pero mi može pomoći da prođem kao znalac, što je u očima gomile zavidna titula, jer je skoro sigurno da se među posetiocima Salona neće naći više od par inteligentnih osoba.

S tako inteligentnim čitaocima kao što su moji, dužan sam da priložim još jedno objašnjenje. Inteligentnom smatram samo onu osobu čija se inteligencija odlikuje temperamentom, pošto neka *zaista inteligenta* osoba podseća na milion drugih *zaista inteligentnih* osoba. Zato je, što se mene tiče, pristojan i prefinjnjen čovek skoro uvek samo idiot.

Salon mi, posmatran spolja, deluje privlačno, s tom svojom kupolom raširenom kao šatra Barnumovog cirkusa. Ali kakve će ga ružne, umetničke njuške uskoro napuniti; cele horde njih: umetnici s dugom kosom, pisci s dugom kosom; slikari s kratkom kosom, pisci s kratkom kosom; odrpani slikari,

odrpani pisci; dobro obučeni slikari, dobro obučeni pisci; slikari s ružnim njuškama; slikari sa zgodnim... ali, takvih nema. Gospode, smiluj se, pa tih umetnika ima kao pleve! Uskoro na ulicama neće biti nikog drugog osim umetnika i biće prava muka pronaći nekog čoveka. Ima ih svuda: kafei vrve od njih, a nove umetničke škole otvaraju se svakog dana. Uvek sam se pitao kako je nekom učitelju slikanja, od kada je sveta i veka, osim ako ne podučava bravara kako da kopira ključ, uspelo da nađe makar jednog učenika. Ljudi se sprdaju sa onima što čitaju iz dlana i drugim tumačima sudbine, ali nikada nisu tako ironični kada na red dođu naivčine koje pohađaju umetničke škole. Kako možemo naučiti da slikamo ili crtamo, da imamo talenta ili genija? A ipak u tim ateljeima nailazimo na tupadžije od trideset ili četrdeset godina i, bože mi oprost, tikvane od pedeset, o da, slatki Isuse, jadne, stare fosile od pedeset godina! Ima čak i mladih Amerikanaca, visokih skoro metar i devedeset, širokih ramena, koji dolaze iz zemalja oko Misisipija, u kojem se brčkaju crnci s gubicama kao u nilskih konja; iz dalekih zemalja gde lepe devojke tvrdih guzova jašu konje; koji dolaze iz Njujorka, grada punog solitera, na obalama Hadsona, na kojima dremaju torpedni čamci nabijeni kao oblaci. A tu su i friške mlade Amerikanke, o, moji soliterčići!

Moglo bi se reći kako umetničke škole pružaju umetnicima grejanje zimi i snabdevaju ih modelima. A za pravog slikara model je sam život. U svakom slučaju, možete sami proceniti koliko je neki profesionalni model življi od gipsanih statua koje se kopiraju u Školi lepih umetnosti; ali, redovni klijenti Akademije Matis puni su prezira prema mrtvim puvalima iz Lepih umetnosti. Ne zaboravite: *oni* se bave naprednom umetnošću. Tačno je i da neki među njima veruju kako je umetnost superiornija od prirode. Da, draga!

Zapanjen sam što nijednom prevarantu nije palo na pamet da otvori školu za pisce.

Podimo sada na izložbu, što bi rekao neki dobroćudni kritičar. (Ali ja sam stoka.)

999 od 1000 slika moglo bi se slobodno pojaviti u Salonu francuskih umetnika, u Nacionalnoj galeriji ili na Jesenjem salonu. I Sezan lično, sa svojim mrtvim prirodama, i van Gog, sa svojim platnima koja prikazuju knjige, mogli bi se sasvim lepo uklopiti u Jesenji salon. Bilo je toliko mnogo šala na račun slikara koji koriste pomade, vazelin i sapun da bi naslikali svoje slike, da neću reći ništa preko toga, a ako i spomenem neka imena, to će biti samo trika radi, jer je to jedini način da prodam svoj časopis. Na primer, ako kažem da je Tavernije najgora vrsta suve šljive ili spomenem nekog malog seronju kao što je Zak, usred beskrajnog spiska drugih ništarija, njih dvojica će, zajedno sa ostalima, kupiti časopis samo zato što vole da vide svoje ime u štampi. Da je mene neko tako spomenuo, uradio bih isto.

Tu su lažni Roabei, lažni Šabai, lažni primitivisti, lažni Sezani, lažni Gogeni, lažni Morisi Deniji, lažni Gerini. Ah, ti dragi momci, Moris Deni i Šarl Gerin. Kako bi im rado zavalio po šut u dupe! O moj bože, blagi bože! Kako je samo lažan taj ideal Morisa Denija. On slika gole žene i decu, usred prirode, nešto što se danas prosto nigde ne može videti. Kao što je rekao moj prijatelj Eduar Aršinar,¹ ako gledate njegove slike mogli biste pomisliti kako deca podižu sama sebe i da se cipele ovih dana mogu kupiti za badava. Kako su daleko železničke nesreće: Moris Deni bi trebalo da slika na nebesima, jer nikada nije čuo za večernja odela i smrdljiva stopala. To ne znači da smatram posebno smelim slikati akrobatu ili čoveka koji sere, naprotiv, verujem da u ruži naslikanoj s malo mašte može biti nečeg istinski demonskog. Sledeći taj tok misli, osećam isti prezir prema imitatorima Karolus-Dirana kao i prema imitatori-

¹ Édouard Archinard: jedan od Kravanovih pseudonima. (Sve napomene: AG)

ma van Goga. Prvi su mnogo naivniji, dok su drugi kultivisaniji i imaju više dobre volje: dve izrazito jadne stvari.

Sve što sam rekao za Morisa Denija važi, manje ili više, i za Šarla Gerina. Tome nema šta da se doda.

Prvo što se može primetiti na Salonu jeste mesto koje inteligencija danas zauzima među takozvanim umetnicima. Dovolite mi da vam odmah na početku kažem da je, po mom mišljenju, za umetnika najvažnije da zna da pliva. Takođe osećam da umetnost, u tajanstvenom saglasju s veštinom rvanja, izvire više iz stomaka, nego iz mozga i zato pobesnim kada na nekoj slici od celog čoveka vidim samo glavu. Gde su tu noge, slezina, jetra?

To je razlog zašto ne mogu osetiti ništa osim gađenja prema slikama Šagala ili Šakala, koje prikazuju čoveka kako toči benzin u kravlju guzicu. Naime, čak me ni pravo ludilo ne privlači, jer je ono samo manifestacija mozga, dok je pravi genije samo izuzetna manifestacija tela.

Anri Ajden. Ako prvo govorim o tom slikaru, to je samo zato što je madam Kravan obišla radionicu u kojoj se proizvode njegove slike. I zaista su proizvedene. Sve je na njima izmešteno, zamrljano, smrvljeno cerebralnim. Radije bih ostao pod vodom dva minuta nego da se suočim s njegovim slikama: bilo bi mi manje zagušljivo. Vrednosti su na njima aranžirane tako da ostave *dobar utisak*, pri čemu su u ovom plodu njegove vizije te vrednosti naprosto boje jedne svetlosne kugle. Svako ko vidi kuglu ne mora da manipuliše njenim vrednostima, jer će one uvek biti lažne. A Hajden verovatno nikada nije video kuglu, jer ju je na svojim platnima naslikao najmanje deset puta.

Mali savet: uzmite nekoliko pilula i pročistite duh; jebite što više ili, još bolje, počnite sa intenzivnim treninzima: kada obim vaših mišica bude merio pola metra, postaćete makar sirovina, ako ste imalo nadareni.

Loeb. Njegov doprinos mi liči na kulučenje, a ne na slikarstvo.

Morgan Rasel pokušava da svoju impotenciju sakrije iza tehnike sinhronizma. Već sam video njegove konvencionalnije slike, s njihovim odbojnim, razmazanim bojama, na izložbi u galeriji Bernhajm-Žen (Galerie Bernheim-Jeune). U njegovim slikama ne vidim ništa jedinstveno. Šagal, ako ništa drugo, ima određenu naivnost i kolorit. Možda je on zaista nevinašce, ali je onda suviše malo nevinašce. Šamije, nula. Frost, nula. Per Krog je stari jarac koji bi hteo da prođe kao staro jagnje. Aleksandra Ekster je jedna od onih nesrećnih slikarki, koje bi mnogo bolje prošle u galeriji Francuskih umetnika, zato što je kubistički Bugero i dalje samo Bugero². Laburer: njegove slike, iako i dalje vrlo zbrkane, odišu nekim životom, naročito ona sa igračima bilijara u nekom kafeu; ali uživanje u njenom gledanju zaista nije beskrajno, jer nije dovoljno osobena. Busengo, već videh to. Ružni markiz, Kezmarki! Ajhorn, Lisjen Laforž, Šobotka, Valmije, sve redom kubisti bez talenta. Suzana Valadon dobro barata svojom malim receptima, ali učiniti nešto jednostavnim nije tako jednostavno, ti kurvo matora! Toben. Ah, ah! Uh... Uh!! Tobenu, družo stari (ne poznajem te, ali nema veze), ako ti neka fufica opet zakaže randevu u Rotondi,³ pusti je da izvisi. U tvojim slikama ima nečeg (to je lepo), ali ipak se stiče utisak da ti nedostaje još malo kafanskih rasprava o estetici. Svi tvoji prijatelji su samo obični kretenčići (ovo je baš ružno, zar ne). Učini mi uslugu, otarasi se tog glupog ponosa! Idi napolje i trči po livadi, galopiraj poljem kao konj, preskači konopac i kada napuniš šest godina, nećeš znati ništa i videćeš lude stvari. Doprinosa Andrea Ritera bilo je jedno crno govno. Eto čoveka koji ispade opscen, a da mu to nije bilo na kraj pameti. Ermen, još jedan idiot. Šmalcigaug nas navodi na pomisao kako futurizam

² William-Adolphe Bouguereau (1825–1905), tradicionalni akademski slikar.

³ Café de la Rotonde, čuveni kafe na Monmartru, omiljeno sastajalište značajnih slikara i pisaca tog vremena (Pikaso, Modiljani, itd.).

(iako ne znam da li su njegove slike zaista futurističke) pati od iste slabosti kao i impresionizam: od isključivog oslanjanja na senzibilitet oka. Može vam se učiniti da je to muva, sasvim obična muva u letu, ne neka koja se ošamutila od opojnog zova govana, jer miris i zvuk u potpunosti izostaju, kao i sve ostalo što je nemoguće naslikati, a to je upravo *sve*.

To što sam se toliko zadržao na Šmalcigaugu ne znači da njegovo platno smatram remek delom. Daleko od toga.⁴ Gospođice Hana Košinski, to vam je baš bilo svinjski. Sirota Ruskinja! Marval je izložila jednu šarmantnu sliku. Znam da bi mnogi voleli kada bih za radove ovih slikara rekao kako su dijabolični. Ali, da li uopšte imate predstavu o pravom značenju reči kao što su divno ili šarmantno? Možda ću biti jasniji ako kažem da nacionalne cvetiće Madlen Lemer ne smatram šarmantnim. Flandren ima nešto talenta. Na njegovim platnima genije očigledno ne besni kao oluja, koja kida drveće i pustoši žitna polja. Njegovo slikarstvo sledi opšte, a ne neko njegovo lično pravilo, ali opet bismo rado videli kako Glez i Metsenže na svojim kubističkim slikama postižu nešto ekvivalentno.⁵ Marija Rubčak, jedno malo ništa čeka nas na jednoj od tvojih slika.⁶ Kulbin, njegovi radovi su folirantski.

Hasenberg, kakva prljavština. Alis Baji: ima neke vedrine u njenoj slici *Klizanje u parku* i to nije mala stvar. Očekivao sam nešto mnogo gore, jer se gospođica Baji nikada nije udavala.⁷ Artur Kravan: da nije prolazio kroz period lenjosti, izložio bi platno pod naslovom, *Svetski šampion u bordelju*. De la Fresne:

⁴ Drugo izdanje, posle „Daleko od toga“: „Naprotiv, u načelu, cenim da se neka škola kojoj nedostaje genija ne može se osloniti na talente. U to sam se od tada uverio.“

⁵ U drugom izdanju, Kravan daje i ocenu: „dobro, 9“.

⁶ U drugom izdanju: „... jedno malo ništa čeka nas na svim tvojim slikama.“

⁷ Drugo izdanje, na kraju rečenice: „vrlo dobro, 7 1/2“.

primetio sam njegove ranije radove na Jesenjem salonu, jer su odisali svežinom. Spreman sam da dam hiljadu franaka svakome ko mi pokaže dvadeset svežih slika na bilo kojoj izložbi. Ali taj duboki kvalitet je do danas uglavnom ispario. (Moram da napomenem svojim čitaocima da sam video svega dva od tri najavljena platna, jer treće još nije stiglo.) Ne znam da li je kritika Jevrejina Apolinera – nije da imam neke predrasude prema Jevrejima, naprotiv, uvek im dajem prednost nad protestantima – u njemu probudila neke sumnje, kada ga je taj imitator Katila Mendea u jednom od svojih tekstova opisao kao Deloneovog učenika. Nije valjda naseo na tako jeftin trik?

Njegove dve mrtve prirode odlikuju se istom onom sparušenošću koja se može primetiti i u tipografiji na koricama Židovih knjiga. Pošto ne znam apsolutno ništa o de la Fresneu, nemam predstavu o miljeu u kojem se kreće, ali ubeđen sam da je loš. Njegovo ime mi govori da je plemić, a njegove slike da uživa neki ugled. Razlika nastaje iz suprotnosti između huljokratije i aristokratije. Pošto se nalazi u sredini, kao i sve što je u sredini, ta razlika mora biti nešto osrednje. Svaki plemić ima u sebi nešto grubijansko i svaki grubijan ima u sebi nešto plemićko, jer su to dva ekstrema. Pošto je razlika ograničena tim krajnostima, ona nikada ne postoji sama za sebe, što važi i za talenat. Zato de la Fresneu nedostaju krajnja razigranost boja i vrhunska sloboda. Teško da je reč o jednom od onih umetnika koji, pošto su završili svoje remek delo, razmišljaju: „Još nisam prestao da se smejem.“ Metsenže, ta greška koja se provukla kao prirepak kubizma. Njegove boje imaju nemački naglasak. Gadi mi se. Kazimir Maljevič je folirant. Alfred Hagin, žalosno, žalosno. Peske, ružan si! Lis nema talenta. Sinjak, o njemu neću reći ništa, jer je o njegovom delu već mnogo toga napisano. Samo želim da mu stavim do znanja da imam vrlo dobro mišljenje o njemu. Deltomb, koji seronja! Auroro Folker, kako sestra? Peš, ružo rumena: umukni, ti ružna babuskaro! Markusi, čista nei-

skrenost, ali kubističke slike vas ipak navode na pomisao kako bi u njima moralo biti još nečeg; samo, čega? Lepote, ti jebeni idiote! Rober Lotiron, možda. Ni Glez sigurno nije spasitelj; ono što kubistima nedostaje je genije koji bi slikao bez trikova i sistema. Čak ne mislim da Glez ima bilo kakvog talenta. Šteta za njega, ali šta da se radi. Možda će ljudi pomisliti kako imam predrasude prema kubizmu. O tome nema ni govora: imam više naklonosti prema ekscentričnostima čak i najosrednijih duhova nego prema banalnim delima nekog buržujskog imbecila. A. Kristijans je imitator, a ne učenik Van Dongena.

A. Kisten: nije to to, stari moj, nije uopšte. Van Dongen: po navici iz poslednjih par godina, poslao je svoje radove na Salon. Van Dongen je napravio neke izuzetne stvari. Slikanje mu je u krvi. Kada razgovaram s njim ili ga posmatram, uvek zamišljam kako su mu ćelije pune boje, kako zeleno, žuto, crveno i plavo izviru iz samog korena njegove brade i kose. Ljubav koju osećam prema njemu naterać me da mu posvetim ceo članak i zato sada prilažem tako malo.

De Segonzak: nisam video njegov doprinos. Ako mogu suditi na osnovu njegovih poslednjih radova, taj slikar, koji je nekada obećavao, danas je samo malo đubre. Kisling: ni njegove slike nisam video; ne znam čak ni da li sam dobro izgovorio njegovo ime. Čuo sam da ima talenta, ali uzdržaću se od mišljenja.⁸ Svako će razumeti da u jednom obilasku nisam mogao videti sve. U narednom izdanju neću propustiti priliku da skrenem pažnju na nepoznatog umetnika koga sam otkrio.⁹ Veoma je teško snaći se u Salonu kada slike još nisu izložene: neka platna su upravo bila skinuta, a pošto uglavnom ne možete videti ništa osim užasa, pomišljate, možda pogrešno, kako

⁸ Drugo izdanje: „Kisling je, koliko mogu da vidim na osnovu njegovog priloga, veoma dobro upućen u moderno slikarstvo, ali talenat mu je opet malecki.“

⁹ Izostavljeno u drugom izdanju.

tu ipak nećete naići na čudo i da su šanse da ga tu uopšte može biti hiljadu prema jedan, čak i u počasnom holu, pošto se i izložba u Salonu Nezavisnih diči nečim tako odvratnim kao što je počasni hol.¹⁰ Simon Monzen: mislim da sam se jednom napio s tim umetnikom; ali, ne sećam ga se – kažu da sam bio mrtav pijan. U svakom slučaju, taj zaboravljeni drugar pitao je moju ženu da li bih mogao da napišem nešto o njemu; i pošto joj je uputio nekoliko bljutavih komplimenata, plaćam svoj dug. Ali nisam mogao da pronađem njegove slike. Srećković.¹¹ Rober Delone: pre nego što počnem da pričam o njemu, moram preduzeti neke mere opreza. Jednom smo se potukli i ne želim da on ili ma ko drugi pomisli kako je ta činjenica uticala na moju kritiku. Ne opterećujem se ličnim mržnjama i prijateljstvima. To je danas, kada ozbiljne kritike uglavnom nema, velika vrlina, a pored toga je i odlična i možda čak sasvim isplativa investicija. Ako budem opširno govorio o čoveku, a neki detalji vas šokiraju, uveravam vas da je sve to sasvim prirodno, zato što tako inače gledam na stvari.

Još jednom moram priznati da nisam video njegove slike. Izgleda da Delone ima običaj da svoja platna šalje tek poslednjeg dana, da bi iznervirao kritičare, za šta mislim da je potpuno ispravno. Svako ko ozbiljno napiše makar jedan red o slikarstvu, može biti samo ono što mislim da jeste.

Verujem da je ovaj slikar zastranio. Kažem „zastranio“, iako osećam da je reč o nemogućem podvigu. Gospodin Delone ima njušku kao besno prase ili neki kočijaš iz visoke klase; s

¹⁰ Drugo izdanje, pre „Simon Monzen...“: „Vratio sam se u Salon, ali tamo nisam otkrio ništa novo.“

¹¹ Drugo izdanje sadrži i osvrt na Arhipenka: „Arhipenko, koji si ti lažnjak. Iako je Apoliner, Jevrejin i ozbiljan čovek, u jednom od svojih skorašnjih kritičkih prikaza, rekao kako „one koji se smeju Arhipenku treba žaliti“, smatram da su oni koji pucaju od smeha pred nekom besmislicom ili remek delom srećni ljudi.“

takvom njuškom mogao je da pokuša da slika kao sirovina. Spoljašnjost je obećavala, ali unutrašnjost nije bila nešto. Verovatno preterujem kada kažem kako ima nečeg zadivljujućeg u Deloneovoj neobičnoj pojavi. Fizički, on je gnjecavi sir: Rober se teško kreće i verovatno ne bi mogao da baci kamen ni trideset metara. Složićete se da to nije naročito privlačno. Uprkos svemu, kao što sam malopre rekao, fizički izgled mu ide na ruku: to lice je tako provokativno vulgarno, da ostavlja utisak raspomamljenog prdeža. Na njegovu žalost – morate shvatiti da me savršeno ne zanima da li ova ili ona osoba ima talenta – oženio je Ruskinju. Da, Device majko, Ruskinju i to Ruskinju koju se plaši da prevari! Što se mene tiče, radije bih upražnjavao skarednosti s nekim profesorom filozofije s Kolež de Frans (*Collège de France*) – s gospodinom Bergsonom, na primer – nego što bih pošao u krevet s većinom ruskih žena. Ne kažem da jednog dana neću bludničiti s madam Delone (*Sonia Delaunay*), zato što sam, kao i većina muškaraca, rođeni kolekcionar, što bi mi, samim tim, pružilo okrutno uživanje zavodjenja dečije vaspitačice, naročito ako bih u času kad joj lomim srce, imao osećaj da razbijam stakleno oko.

Pre nego što je sreo svoju ženu, Rober je bio magarčina; sasvim je moguće da ima sve kvalitete magarca: njače, voli čičak, uživa da se valja po travi, a na svet, koji mu izgleda tako divno, gleda tim velikim, blentavim očima, koje ne pitaju da li je taj svet moderan ili drevan i koje u telegrafskom stubu vide drvo, a u cvetu neki izum. Pošto je upoznao svoju Ruskinju, zna da su Ajfelova kula, telefon, automobili i avioni moderne stvari. Eh, sad, taj tikvan se silno namučio dok je to naučio, ne zato što znanje može naneti štetu umetniku, već zato što magarac ostaje magarac i što može oponašati samo sopstveni temperament. Prema tome, ono što primećujem kod Delonea jeste nedostatak temperamenta. Ako ste već te sreće da budete sirovina, onda se toga morate držati. Svako će razumeti da

velikom, glupom Svetom Bernaru uvek dajem prednost nad gospođicom Fanfreliš,¹² koja zna da pleše gavotu i, u svakom slučaju, žutom čoveku nad belim čovekom, crnom nad žutim i crnom bokseru nad crnim studentom. Madam Delone, koja je tako ce-re-bral-na, iako zna manje od mene, što dosta govori, napunila mu je glavu principima koji nisu čak ni ekstravagantni već samo ekscentrični. Rober je uzeo lekciju iz geometrije, lekciju iz fizike i još jednu iz astronomije; gledao je Mesec kroz teleskop; postao je lažni naučnik. Njegov futurizam – ne kažem to da bih ga iznervirao, već zato što verujem da će od sada skoro celo slikarstvo izvirati iz futurizma, što opet ukazuje na nedostatak genija, jer su sve te Kare i Bočoniji ništarije – ima, kao i njegova njuška, veliki kvalitet drskosti, iako njegove slike trpe zbog žurbe da u svemu, po svaku cenu, bude prvi.

Zaboravio sam da kažem kako u svom privatnom životu Delone daje sve od sebe da bi oponašao jadnu egzistenciju „carinika“ Rusoa.

Ne znam da li će se uopšte pojaviti na ovoj izložbi, kao što je to uradio na Jesenjem salonu, gde je došao zaogrnut u crveni plašt, što nije manir živih već mrtvih, jer danas svi muškarci nose crno, a moda je izraz života.

Mari Loransen (nisam video njen doprinos). Ah, evo jedne kojoj treba zadići suknju i uvaliti joj jedan veliki... na jedno mesto, ne bi li naučila da umetnost nije uvežbavanje poza pred ogledalom. Oh! Slatka devojčice! (Začepi gubicu!) Slikanje je hodanje, trčanje, jedenje, pijenje, spavanje, zadovoljavanje prirodnih potreba. Možete reći da sam odvratn, ali to vam je tako.

Za umetnost je uvredljivo reći kako se umetnik postaje tako što počnete da jedete i pijete. Nisam realista, a umet-

¹² „Mademoiselle Fanfreluche“, lik iz popularne komične opere, *Fanfreluche: opéra comique en trois actes*, de Gaston Hirsch, St. Arroman & Burani, musique de Gaston Serpette, 1883.

nost je, srećom, van svih tih nepredvidljivosti (*contingences*) (a tvoja sestra?).

Suprotno svemu tome, draga gospođice, umetnost, s velikim U, ako ćemo doslovno, jeste cvetak (oh, drago dete!), koji cveta samo usred nepredvidljivog, i nema sumnje da je za nastanak nekog remek dela neophodno govno, kao što je i tvojim vratima neophodna kvaka; ili, da upotrebim figuru koja će ti sigurno raspaliti maštu, ono je potrebno isto koliko i, recimo, dirljivo klonula ruža, koja širi opojni miris svojih mlitavih latica preko devičanski bele površine tvog delikatnog, nežnog i umetnički oblikovanog kamina (dlačice na sisama!).

Artur Kravan

P. S.

Pošto ne mogu da se preko štampe odbranim od kritičara koji su me oklevetali da sam povezan ili sa Apolinerom ili s Marinetijem, ovim putem ih upozoravam da ću im ako to ponove zavrnuti jaja.

Jedan od njih je rekao mojoj ženi: „Šta ste očekivali? Gospodin Kravan ne provodi dovoljno vremena s nama.“ Želim da izjavim jednom za svagda: ne želim da budem civilizovan.

S druge strane, želim da obavestim svoje čitaoce da ću sa zadovoljstvom prihvatiti sve što nađu za shodno da mi pošalju: tegle pekmeza, čekove, piće, poštanske marke svih zemalja, itd. U svakom slučaju, svaki od tih poklona će me lepo nasmejati.¹³

A. K.

¹³ U drugom izdanju, umesto ovog, sledi pasus: „Pošto sam u svom časopisu stavio do znanja da primam poklone u naturi i gotovini, čudi me da nisam dobio nikakav novac, tako da upućujem novi apel, ljudima od mašte.“

Henri Rousseau, „La Muse inspirant le poète“ (Marie Laurencin i Guillaume Apollinaire), verzija iz 1909.

Novo prošireno izdanje

Prvo zaključenje incidenta

Posle mog članka o *Izložba u Salonu Nezavisnih*, nekoliko osoba, koje sam izvredao, našlo se ozbiljno uvređenim: među njima i Jevrejin Gijom Apoliner, koji smatra da sam ga „požidovio“¹⁴ i koji mi je poslao svoje sekundante. Sledi izveštaj koji je usledio iz tog demarša.

¹⁴ U originalu, „... que j'avais traité de 'jude'...“ Od „Juda“ ili „Židov“; ta fraza bi se mogla prevesti i drugačije. U svakom slučaju, Kravan nastavlja da podbada Apolineru, kome je to bila jedna od slabih tačaka. Poznato je koliko se Apoliner upinjao da se dokaže kao pravi Francuz (pravo ime, Wilhelm Albert Włodzimierz Apolinary Kostrowicki, 1880–1918) i da se čak nadao prijemu u Francusku Akademiju, iako nije imao ni francusko državljanstvo, niti kap francuske krvi. Rođen je u Rimu, po majci je bio Poljak (poreklom iz današnje Belorusije), a po ocu, najverovatnije, Italijan. U političkim kontroverzama tog vremena bio je na strani „drajfusovaca“, da bi u ratnim godinama prešao na nacionalističku poziciju i čak podržavao ekstremne desničare iz Francuske akcije (*L'Action française*). Tada je, javno i u prepisci, znao da iznese i neke otvoreno šovinističke stavove („bulevarska umetnost je jevrejska do krajnosti“ i druge opaske na račun Hajneovog jevrejstva, iz jednog pisma iz 1915; ili način na koji je u pismu od 6. II 1918. odbio Carin poziv da pošalje neki prilog za reviju *Dada*, iako je 1916. učestvovao u antologiji *Cabaret Voltaire*: „Bilo bi kompromitujuće za mene... da saradujem s časopisom koji ima nemačke saradnike, makar i naklonjene Antanti.“). Ali sve to je bilo kasnije. Do 1913–1914, u svom privatnom životu, kao i u svojoj prozi i poeziji, bio je pravi filosemita (priča *Praški prolaznik*, brojni motivi iz *Alkohola*, naročito iz njegove ključne poeme, *Zona*, zatim *Sinagoga*, itd.). To je bilo toliko upadljivo, da se za mnoge Apolinerovo jevrejstvo prosto podrazumevalo, kao nešto prirodno, sa ili bez drugih primisli. Godine 1913. izlazi zbirka *Alkoholi* (*Alcools*), jedan od prelomnih događaja u poeziji XX veka. Usledili su brojni prikazi i analize, ali i kritike, među kojima je najviše pažnje privukla ona Žorža Diamela (*Georges Duhamel*), jednog od uredni-

Pariz, 7. mart 1914.

„U članku koji je objavio u svom časopisu *Maintenant*, g. Artur Kravan je napisao: 'Jevrejin Apoliner...' Naš prijatelj, Gijom Apoliner, koji uopšte nije Jevrejin, zamolio nas je da odemo do g. Kravana i zatražimo od njega da ispravi svoju grešku. Gospodin Kravan nam je odgovorio. Evo pisma koje se odnosi na našu misiju:

Ne iz straha od Apolinerove velike sablje, već iz nedostatka samopoštovanja, spreman sam da priložim sve ispravke i izjavim da g. Apoliner, suprotno onome što sam napisao u svom članku o *Izložbi u Salonu Nezavisnih*, objavljenom u mom ča-

---

ka vodeće književne revije, *Mercure de France*: „Ništa ne liči više na prodavnicu polovnih stvari od zbirke stihova koju je Gijom Apoliner objavio pod, u isti mah, jednostavnim i tajanstvenim naslovom: *Alkohol*. Kažem, trgovac starudijom, zato što ga zatičemo u stračari punoj najraznorodnijih stvari, od kojih neke mogu biti vredne, ali od kojih nijedna nije proizvod samog trgovačkog zanata. Upravo to je odlika buvlje pijace: ona prodaje, ona ništa ne stvara... Kroz rupe na njegovoj prljavoj odori, naziremo ironičnu i prostodušnu figuru trgovca, u čijim crtama ima nečeg od levantskog Jevrejina, Južnoamerikanca, poljskog plemića i *facchina* (nosača)“ (13. VI 1913). Iste godine, u tekstu koji je svečano najavljivao nemački prevod Apolinerove poeme *Zona*, Fric Maks Kaen (Fritz Max Cahén, inače Jevrejin), pisao je: „Apoliner, taj revnosni, frankofonski i hrišćanski poljski Jevrejin, u stvari je, možda i nehотиčno, romantični racionalista“ (*Die Bücherei Maiandros*, Berlin, 1. XI 1913). Kravan je sve to očigledno pojednostavio; svesno ga je provocirao, možda sluteći ishod: Apoliner, koji je u priči *Praški prolaznik*, iz 1902, pisao, „Volim Jevreje, zato što svi Jevreji svuda pate“, sada se našao smrtno uvređenim. Povod je bila i povređena čast njegove tadašnje ljubavnice, Mari Loransen, ali očigledno je da su njegovi stavovi počeli da se menjaju i pre razbuktavanja opšte patriotske groznice. (Videti, Walter L. Adamson, *Embattled Avant-gardes: Modernism's Resistance to Commodity Culture in Europe*, University of California Press, 2007, str.122, 134–135; Willard Bohn, *Apollinaire and the International Avant-garde*, SUNY Press, 1997, str. 103–105.)

sopisu *Maintenant*, nije Jevrejin već rimokatolik. Da bih izbegao dalje greške, koje su uvek moguće, dodao bih da je g. Apoliner, koji ima veliki stomak, sličniji nosorogu nego žirafi, a da, u predelu glave, više liči na tapira nego na lava, na lešinara, više nego na rodu dugog vrata.

Da bi sve stvari došle na svoje mesto, iskoristio bih ovu priliku da ispravim još jednu rečenicu, čiji duh može dovesti do nesporazuma. Kada na jednom mestu, povodom Mari Loransen, kažem, 'Evo jedne kojoj bi trebalo zadići suknju i uvaliti joj jedan veliki... na jedno mesto', to treba doslovno čitati kao: 'Evo jedne kojoj bi trebalo zadići suknju i tamo smestiti sve zvezde pozorišta *Varijete*.'

Artur Kravan

Budući da je Jevrejin Gijom Apoliner bio zadovoljan ovim objašnjenjima, konstatujemo da je g. Artur Kravan primio pismo i prilažemo ovaj izveštaj, na osnovu uzajamnog dogovora.

(Apolinerovi sekundanti)

Klod Šero (Claude Chéreau)
umetnički slikar

Žerom Taro (Jérôme Tharaud)
književnik, vitez Legije časti

Artur Kravan
hohštapler,
mornar na Pacifiku,
gonič mazgi,
berač pomorandži u Kaliforniji,
krotitelj zmija,
hotelski lopov,
nećak Oskara Vajlda,
drvoseča u velikim šumama,
bivši prvak Francuske u boksu,
unuk kraljičinog savetnika,

šofer u Berlinu,
provalnik, itd.“

Arthur Kravan

Drugo zaključenje incidenta

Pošto se u mom članku o *Izložbi u Salonu Nezavisnih*, objavljenom u mom časopisu *Maintenant*, gđa Suzana Valadon spominje kao matora kurva, želim da uverim javnost da je, suprotno mojoj tvrdnji, gđa Suzana Valadon oličenje vrline.

Arthur Kravan

Dodatak

Zvanično zaključenje incidenta

Pismo koje je Kravan predao Apolinerovim sekundantima i koje je objavljeno u listu *Soirées de Paris* (n° 22, 15. III 1914), razlikuje se od verzije objavljene u *Maintenant* (Drugo prošireno izdanje), očigledno nakićene, ali opet ne previše. U verziji koja sledi, pismo postoji samo u rukopisu¹⁵, koji je *Soirées de Paris* preneo samo do rečenice da (Apoliner) „nije Jevrejin već rimokatolik“, što je navodno bilo prihvaćeno kao izvinjenje:

„Gospodo,

U nedostatku samopoštovanja, izjavljujem da g. Apoliner, suprotno onome što sam napisao u svom članku o *Izložbi u Salonu Nezavisnih*, objavljenom u mom časopisu *Maintenant*, nije

¹⁵ Kravanovo originalno pismo ostalo je sačuvano u okviru Papiers Apollinaire. XIXe-XXe s. III Papiers personnels de Guillaume Apollinaire, BNF/ Gallica, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b52509192f>, str. 278–279.

Jevrejin već rimokatolik. Da bih izbegao sve moguće greške, dodao bih da g. Apoliner nije žgolja već da, naprotiv, ima veliki stomak, tako da više liči na nosoroga nego na žirafu.

Pored toga, hteo bih da ispravim i rečenicu o Mari Loransen: kada na jednom mestu kažem, 'Evo jedne kojoj bi trebalo zadići suknju i uvaliti joj jedan veliki... na jedno mesto', to treba suštinski shvatiti na sledeći način: 'Evo jedne kojoj treba zadići suknju i tamo smestiti veliku paleontologiju pozorišta *Varijete*.'

Gospodo, molim vas verujte da ležim ničice pred vama

Arthur Kravan

Pariz, 6. III 1914.“

A. Cravan, *Oeuvres*, str. 86.

A PROPOS DES INDEPENDANTS. — On nous communique les procès-verbaux suivants :

« Paris, 7 mars 1914.

« Dans un article de sa revue *Maintenant*, M. Arthur Cravan avait écrit : « Le juif Apollinaire ». Notre ami Guillaume Apollinaire, qui n'est pas juif le moins du monde, nous a prié de nous rendre chez M. Cravan pour le prier de rectifier son erreur. M. Cravan nous a répondu, voici le passage de sa lettre concernant notre mission :

« N'ayant que très peu d'amour-propre, je viens déclarer « que, contrairement à ce que j'aurais laissé entendre dans « mon article sur l'*Exposition des Indépendants*, paru dans « ma revue *Maintenant*, M. Guillaume Apollinaire n'est point « juif, mais catholique romain. »

(Suit la signature.)

Cette rectification ayant paru suffisante à notre ami Guillaume Apollinaire, nous avons accusé réception de sa lettre à M. Arthur Cravan, et, comme il avait été convenu entre lui et nous, nous la consignons dans le présent procès-verbal, pour être publiée dans la presse et déclarons l'incident clos.

« JÉRÔME THARAUD,
Homme de lettres,

Chevalier de la Légion d'honneur.

« CLAUDE CHÉREAU,
Artiste peintre. »

Soirées de Paris, n° 22, 15. III 1914, str. 131.

Spisak izvedanih umetnika

(prvo transkripcija, zatim original)

Arthur Cravan, na kondicionim pripremama za meč sa Jackom Johnsonom, okolina Barselone, 1916.

- Tavernije (Žil): Jules Tavernier (1844–1889)
Zak (kod Kravana, Zac): Eugeniusz Zak; Eugène Zak (1884–1926), beloruski slikar, radio u Parizu.
Roabe: Ferdinand Roybet (1840–1920)
Šaba: Pierre Chabat (1827–1892)
Moris Deni: Maurice Denis (1870–1943)
Šarl Gerin: Charles Guérin (1875–1939)
Karolus-Diran: Carolus-Duran (Charles Auguste Émile Durand ili Durant, 1837–1917)
Anri Ajden: Henry Hayden; *polj.*, Henryk Hayden (1883–1970)
Loeb (ili Lob): Louis Loeb (1866–1909, američki slikar)
Morgan Rasel: Morgan Russell (1886–1953, američki slikar)
Šamije: Barbara Dorothy Chamier (1885–1971, engleska slikarka)
Frost: Arthur Burdett Frost (1851–1928, Amerikanac)
Per Krog (kod Kravana, Pec): Per Lasson Krohg (1889–1965, Norvežanin)
Aleksandra Ekster (kod Kravana, Alexandre Exler): Aleksandra Aleksandrovna Ekster, 1882–1949, rusko-francuska slikarka
Laburer (Žan-Emil): Jean-Emile Laboureur (1877–1947)
Busengo: Jean-Louis Boussingault (1883–1943)
Kezmarki: Árpád von Késmárky (1886–1955)
Ajnhorn: Einhorn (?)

Lisjen Laforž: Lucien Laforge (1889–1952)
 Šobotka: Imre Szobotka (1890–1961)
 Valmije: Georges Valmier (1885–1937)
 Suzana Valadon: Suzanne Valadon (1865–1938), francuska slikarka, model i boemka, majka slikara Utrila (Maurice Utrillo, 1883–1955) i jedno vreme ljubavnica Erika Satija (Erik Satie, 1866–1925).
 Toben: Felix Elie Tobeen (1880–1938)
 Andre Riter: André Ritter; nema biografskih podataka, osim da je Suzana Valadon 1909. uradila jedan njegov portret (Suzanne Valadon, „Portrait d'André Ritter“, 1909).
 Ermen: Ermein (?)
 Šmalcigaug: Jules Schmalzigaug (1882–1917)
 Hana Košinski: Hanna Koschinsky (1884–1939)
 Marval: Jacqueline Marval (Marie Josephine Vallet, 1866–1932)
 Madlen Lemer: Madeleine Lemaire (1845–1928)
 Flandren: Jules Flandrin (1871–1947)
 Glez: Albert Gleizes (1881–1953)
 Metsenže: Jean Metzinger (1883–1956)
 Marija Rubčak (kod Kravana, Marya Rubezac): Maria Rubczak (1883–1955)
 Kulbin: Nikolaj Ivanovič Kulbin (1868–1917)
 Hasenberg: Irena Hassenberg (1884–1953)
 Alis Baji: Alice Bailly (1872–1938)
 De la Frene: Roger de La Fresnaye (1885–1925)
 Katil Mende: Catulle Mendès (1841–1909)
 Kazimir Maljevič (1879–1935)
 Alfred Hagin: (?)

Peske: Jean Misceslas Peské (1870–1949)
 Lis: Maximilien Luce (1858–1941)
 Sinjak: Paul Signac (1863–1935)
 Deltomb: Paul Deltombe (1881–1971)
 Aurora Folker: Aurora Folquer (Aurora Folquer y Pedret, katalonska pesnikinja i slikarka, nema biografskih podataka)
 Peš: Denys Puech (1854–1942)
 Markusi: Louis Marcoussis (Ludwik Kazimierz Władysław Markus ili Ludwig Casimir Ladislas Markus (1878. ili 1883–1941)
 Rober Lotiron: Robert Lotiron (1886–1966)
 Kristijans: Antonius Johannes Kristians (1883–1957)
 Van Dongen: Kees van Dongen (Cornelis Theodorus Maria van Dongen, 1877–1968)
 A Kisten: (?)
 De Segonzak: André Dunoyer de Segonzac (1884–1974)
 Kisling: Moïse Kisling (Mojżesz Kisling, 1891–1953)
 Simon Mondzajn (kod Kravana, Szaman Mondszejn): Szymon Mondszejn; Szymon Mondzajn; Szamaj Mondszejn; *fr.*, Simon Mondzajn (izgovara se Monzen, 1888–1979), slikar, poljski Jevrejin, radio u Parizu.
 Rober Delone: Robert Delaunay (1885–1941)
 „madam Delone“: Sonia Delaunay (1885–1979)
 Kara: Carlo Carrà (1881–1966)
 Bočoni: Umberto Boccioni (1882–1916)
 „carinik Ruso“: Henri „Le Douanier“ Rousseau (1844–1910)
 Mari (ili Marija) Loransen: Marie Laurencin (1883–1956)

Biti ili ne biti... Amerikanac

Književni prvenac Artura Kravana (tada još pod pravim imenom, Fabijan Lojđ) objavljen, sasvim prikladno, u pariskom sportskom listu *L'Écho des Sports*, 10. juna 1909.

Pre otprilike dve godine, dok su dobri ljudi dovoljno naivni da poveruju u zubarske oglase još imali vere u džiu-džicu i francuski boks, šačica smušenih ficfirica upinjala se da postanu Englezi.

Herkula mu! Kako je brzo prohujala ta moda, vreme ju je prosto oduvalo. Samo po najvećim zabitima, kao što je Latin-ska četvrt, ljudi i dalje nose kratke pantalone i kačkete.

Danas su, međutim, svi Amerikanci. Važno je biti Amerikanac ili makar izgledati tako, što je potpuno ista stvar.

Svako to radi. To je jedini način da budete moderni.

Svako to radi, kažem vam, od najvećih bednika do najekstravagantijih kicoša.

Kada kažem svako, onda morate razumeti da mislim na svakog ko je iole sportski nastrojen i samim tim zanimljiv za nas. Zato što su svi ostali najobičnije ništarije. Biti Amerikanac, znači biti Amerikanac iz Sjedinjenih Država, a ne neki kikiriki iz Južne Amerike.

U Americi ste Amerikanac samo ako dolazite iz Sjedinjenih Država, kao što u Francuskoj niko normalan ne bi sebe smatrao za Francuza, osim ako nije iz Pariza.

Ovde kod nas, prve imitacije Amerikanaca pojavile su se kada je publika s oduševljenjem dočekala plesače „cake-walka“.¹⁶ Dopuštam mogućnost da su američki atletičari ta-

SEPTIÈME ANNÉE - N° 247
Jeudi 10 Juin 1909

L'Écho des Sports

H. MARQUAS, Fondateur
RÉDACTION, ADMINISTRATION, BUREAU :
12, Boulevard Beaumarchais, PARIS (3e arr.)
TÉLÉPHONE : Rédaction et Administration : 238-37
Circulation : 1274
Le Numéro : DIX CENTIMES

ORGANE HEBDOMADAIRE DE TOUS LES SPORTS
Paraissant le Jeudi
AUTOMOBILE, CYCLISME
& SPORTS ATHLÉTIQUES

Paul DROUIN, Rédacteur
ABONNEMENTS :
PARIS : Un an, 5 francs ; Six mois, 3 francs
ÉTRANGER : Un an, 8 francs ; Six mois, 4 francs
De France et des Colonies, 6 francs et 3 francs

To be or not to be... american

« C'est dans le monde d'aujourd'hui que l'on se sent le plus américain. On se sent américain partout, dans les rues, dans les magasins, dans les salons, dans les clubs, dans les écoles, dans les familles. On se sent américain dans tout ce qui est moderne, dans tout ce qui est utile, dans tout ce qui est agréable. On se sent américain dans tout ce qui est américain. »

Dans les Coulisses

« Les coulisses, c'est le monde secret, le monde caché, le monde où se joue le véritable drame. C'est là que se préparent les succès, que se trament les échecs, que se jouent les plus belles pièces de la comédie humaine. »

PROPOS D'UN SIMPLE MORTÉL

« La vie est un voyage, un voyage qui se fait dans l'incertitude. On ne sait jamais où l'on va, on ne sait jamais ce qui nous attend. On ne sait jamais ce que l'on va faire, on ne sait jamais ce que l'on va devenir. »

PROPOS D'UN SPORTSMAN

« Le sport, c'est la vie. C'est la lutte, c'est la conquête, c'est la victoire. C'est la joie, c'est la fierté, c'est la gloire. C'est le bonheur, c'est la santé, c'est la jeunesse. »

Sur l'eau

« L'eau, c'est la vie. C'est la source, c'est la fontaine, c'est la rivière, c'est la mer. C'est la fraîcheur, c'est la douceur, c'est la pureté. C'est la santé, c'est la joie, c'est la vie. »

LES ÉCHOS DES SPORTS

« Les échos des sports, c'est le bruit du monde, le bruit de la vie, le bruit de la lutte. C'est le bruit de la victoire, c'est le bruit de l'échec, c'est le bruit de la gloire, c'est le bruit de la honte. »

Artur Kravanov (Lojđ) članak, kao prvi prilog iz broja od 10. juna 1909.

¹⁶ Crnački ples, parodija plesova južnjačke gospode.

kođe imali nekog uticaja. Najzad, Vilbur Rajt¹⁷ je dao snažan podsticaj toj novoj modi, zato što biti Amerikanac znači nositi žig genija. Ali tek s dolaskom jenkijevskih boksera, kao što su, između ostalih, bili Džo Dženet (Jeremiah „Joe“ Jeannette) i Vili Luis (Willie Lewis), svi su, da upotrebim poznati kliše, odlepili. Pariz ih je, s punim pravom, proglasio za idole.

Preko noći, svako je počeo da žvaće žvaku, pljuje i psuje, kao i svaki Amerikanac. Svako je išao okolo u dva broja većem odelu. Oni najveći mangupi imali su ramena široka kao trokrilni orman. Svi su počeli da se briju i da nose polucilindre ukoso.

Biti Amerikanac ima dosta prednosti. Pre svega, Amerika je jedna od država koje najbolje štite svoje državljane u inostranstvu. Dalje, Amerikanaca se svi plaše jer znaju da boksuju – ili se makar tako misli. Amerikanci dolaze iz daleka, što nikako nije mana. Povrh svega, u vreme kada svi, osim izroda, moraju da nose etiketu neke profesije, pa se tako jedan hvali kako je stolar, drugi naturalistički pesnik, a treći novinar, provalnik, slikar ili trkač na duge staze, on, Amerikanac, prosto je Amerikanac i ništa drugo. To je dovoljno da mu vrata svakog salona budu otvorena. Pošto ga svuda prepoznaju kao Amerikanca, niko i ne pomišlja da se upita od čega živi.

Ali možda će neki pronicljiviji gospodin ipak hteti da zna, iz čiste radoznalosti:

„Ali čime se taj gospodin bavi?!“

„Gospodin je Amerikanac“, glasiće uvek isti odgovor.

Gospodin koji pita skoro uvek će steći utisak kako mu je time sve rečeno.

Prema tome, biti Amerikanac znači imati status.

¹⁷ Wilbur Wright (1867–1912), zajedno s bratom Orvilom (Orville, 1871–1948), konstruktor prvog uspešnog aviona (1903).

Biti Amerikanac je jedino važno i zato je svako Amerikanac. Samo oni glupi ili slepi ili koji svesno lažu neće se s time složiti.

Naravno, svako je Amerikanac, ali manje ili više ubedljivo. Ipak, nije tako teško proći kao američki Amerikanac.

„To je mnogo teže nego što ljudi misle“, primetiće neko. „Morate da naučite engleski, tačnije, američki.“

„Kad biste samo znali koliko grešite! Pravi Amerikanac nikada ne govori.“

„Šalite se.“

„Nipošto, gospodine. Amerikanci se izražavaju u jedno-složnim rečima, tako da je elementarno poznavanje njihovog jezika sasvim dovoljno. Predlažem vam da prosto *yes* (izgovoreno kao *Yeah*) ponavljate jedan minut i videćete da vam je to dovoljno za konverzaciju. Priznaćete da bi to mogao upamtiti i najveći tikvan.“

S druge strane, jasno je upotreba neke kletve, kao što je, na primer, *Hell*, koja se mrmlja svaki čas, ostavlja dobar utisak, dok poznavanje osnova „džiga“, američkog nacionalnog plesa,¹⁸ predstavlja pandan remek delu. U Americi, izvođenje malog džiga izražava intenzivno osećanje zadovoljstva, tako da slobodno možete izvesti par koraka tog veselog plesa, ako se iznenada osetite srećnim, kada čujete neku muziku ili vam se prosto hoće. Možete ga plesati gde god se nađete, u baru ili na ulici, ne mareći za ljude koji zure u vas. Pored toga, da biste se lakše snašli, evo nekoliko saveta kako da postanete najuglađeniji američki džentlmen:

Budite za dlaku viši nego što je normalno.

Budite glatko izbrijani.

Žvaćite.

Pljujte u salonu.

¹⁸ „Jig“, „step“, koji se razvio iz irskog plesa; u evropskoj, kontinentalnoj verziji, „žiga“ (*gigue*).

Slika Kravanovog pariskog prijatelja Keesa van Dongena, *Jack Johnson* (ili *Jutarnja šetnja*), oko 1914.

Otresajte nos prstima.

Nikada ne govorite.

Plešite džig.

Nosite novac zgužvan džepu, a ne u novčaniku.

Nikada ne skidajte šešir.

Pozdravljajte ljude s kažiprstom na obodu šešira.

Uvek izgledajte kao da ste u nekom poslu.

Obilazite barove i pijte samo „američka pića“.

Prema ženama se ophodite s prezirom.

Kada je reč o garderobi, cipele i američka kragna idu obavezno uz komotna odela. Ona od vašeg dede napraviće od vas čudo, ako imate dvadeset godina. Polucilindri i filcni šeširi su veoma poželjni.

Kačketi s čudnim vrhovima se tolerišu samo kod boksera i onih koji žele da prođu kao takvi, što je potpuno ista stvar.

Uvek imajte na umu sledeću divnu izreku: ja sam br. 1, onaj do mene, br. 2.

Iznad svega, okitite se arogancijom. Držanje je sve. Nije daleko dan kada će čovek koji zaustavi drugog čoveka na ulici i zatraži vatru biti smatran za stipsu.

Ako ste se obukli kao Amerikanac, možete se slobodno obratiti svakome na ulici na sledeći način:

„Ej ti tamo! (*I say!*) (što znači, Hej!) Imaš cigaru?“

Ako je dobijete, nikada ne recite hvala.

To znači biti Amerikanac.

Od skora je postalo vrlo moderno predstavljati se kao crnac.

Rado bih se posvetio toj temi, ali plašim da sam ovim već iscrpeo vaše strpljenje... a i svoje.

Fabijan Lojd, 1909.

Početak jedne obećavajuće karijere

La Vie au Grand Air

LES CHAMPIONNATS DE BOXE AMATEURS

Les championnats de boxe amateurs ont donné lieu à des combats magnifiques. Si nos purs ont encore beaucoup à gagner sous le rapport de la science, bien des professionnels pourraient envier leur courage et leur endurance

Les champions de boxe anglaise de 1910.

Monys, champion poids mouche, bat Aguillet. F. Nastors, champion poids Charceau, champion poids plume. Damasso, champion poids léger, bat Chassefin.

Les champions de boxe anglaise de 1910.

R. Belli, champion poids mi-moyen, bat Meroz. Seguinand, champion F. Lloyd, champion poids poids moyen, bat de Nève. C. Nivet, champion poids lourd, bat son camarade de club, A. Jourlet.

208

Fabijan Lojd (donji red, treći s leva), fotografija iz članka Jacquesa Mortanea o novim amaterskim šampionima (*La Vie au grand air*, 26. III 1910).

Tekst „Biti ili ne biti... Amerikanac“ obeležava i početak Kravanove ozbiljne bokserske karijere. Ili koja tako izgleda, što je potpuno ista stvar. Naime, po dolasku u Pariz 1909, Kravan i njegov stariji brat Oto (Otho Lloyd, 1885–1973, kasnije fotograf i slikar) učlanili su se u „boksersku školu“ Fernana Kinija (Fernand Cuny), učitelja koji je pretendovao na „naučni pristup“ boksu. Izgleda da je ta fraza u to vreme bila u nešto širem optičaju, budući da se pojavljuje i u prvom stručnom osvrtu na Kravanove bokserske kvalitete: njegovo ponašanje u ringu, u jednom ranom meču u okviru Drugog godišnjeg šampionata amaterskih boksera (28. II 1910), opisano je kao „vrlo hladnokrvno i, koliko se moglo proceniti, naučno, precizno i čvrsto“ (G. Oudin, „Championnat des novices amateurs“, *La Boxe et les Boxeurs*, 1910, str. 301). Na tom šampionatu, braća Lojd su se dobro pokazala: Oto je pobedio u srednjoj, a Fabijan u poluteškoj kategoriji¹⁹ – iako, doduše, bez borbe. Naime, morao je da se probija do finala, kao i njegov brat, ali drugi finalista je odustao. Bio je to sasvim blagi nagoveštaj onoga što će uslediti već za koju nedelju.

¹⁹ Kravan je izgleda bio svrstan u polutešku kategoriju više zbog svoje visine, od nekih 1,95 m, ali na kojih je išlo svega 77 kg žive vage (skoro 2,5 kg ispod donje granice, prema kriterijumima iz 1913). To su primetili i neki sportski komentatori iz članaka koji se navode dalje u tekstu. Na fotografijama iz 1916, iz vremena čuvenog meča s Džekom Džonsonom u Barseloni, vidimo da se Kravan do tada značajno popravio, možda ne toliko u definiciji, koliko u masi.

Kravan je opet bio u ringu 9. marta, u jednom meču koji je dobio, a zatim i na osmom Bokserskom šampionatu amatera i vojnika, održanom 14. marta, u Parizu, u dvorani Vagram (Wagram). Pobjednici po kategorijama trebalo je da predstavljaju Francusku, odnosno Savez francuskih bokserskih društava, na međunarodnom turniru zakazanom za 16. mart u Londonu. Ono na šta se u februaru moglo samo slegnuti ramenima, sada se ponovilo u dvostrukoj ili trostrukoj dozi: iz ovog ili onog razloga, nijedan Kravanov protivnik nije se pojavio u ringu. Jedan je izgleda bio diskvalifikovan (podaci variraju), drugi se razboleo (sigurno), treći predao meč bez borbe (takođe provereno).²⁰ Ostaje, dakle, nejasno da li je Kravan po rasporedu imao dva ili tri protivnika, ali nema sumnje da je, makar u završnici, pred sobom imao prazan put. Proglašen je za amaterskog šampiona Francuske u poluteškoj kategoriji, a da praktično nije ni zakoračio u ring.

Amaterski bokserski šampion cele Francuske ili koji tako izgleda, što je potpuno ista stvar. Oni bolje upućeni znaju, naravno, šta se tada dogodilo. Duh dade – duh slučaja, koji rad mozga odjednom svodi na prosto kretanje trepavica – pomazio je svog malog velikog princa koju godinu pre svoje svetske eksplozije.

Posle trenutka zatečenosti, sportski novinari su kiselo izveštavali: „Lojd je pobedio u poluteškoj kategoriji, a da nije ni boksova, što je dvostruko žalosno, kako za njega, koji se sigurno dosađivao“ – osim ako ga sve to nije silno zabavljalo – „tako i za nas, koji bismo ga radije videli kako udara i onda o njemu

doneli konačan sud“ („Les Championnats amateurs 1910“, *La Boxe et les Boxeurs*, 1910, str. 379).

Reagovao je i Savez francuskih bokserskih društava: titula mu nije bila oduzeta, ali „Fabijan Lojd se nije pridružio grupi boksera koja je otišla na šampionat u Englesku“ (*Le Temps*, 16. III 1910).

Takve stvari se, naravno, dešavaju. Mečevi se predaju bez borbe, a čak ni ovaj drugi slučaj nije apsolutno neverovatan – iako je pitanje da li bi se u bokserskim hronikama, širom sveta, mogao naći neki sličan primer, makar na tom nivou takmičenja (recimo da se lokalno zaista može očekivati svašta). Jedino što bi se još moglo reći jeste da ipak nije reč o naročito značajnoj stvari (bokserski šampionat, doduše, kako za koga). Ali sve se skoro savršeno uklapa u ono što znamo o Kravanu, kao i u ono što će jedan novi etos ubrzo početi da objavljuje na sva zvona. „Biti potučen, biti uvek poslednji...“: tako je, u jednom od svojih manifesta, Tristan Cara opisao ono čemu bi svaki pravi dadaista trebalo da teži.²¹ Izneveravanje svih vrednosti i očekivanja jedne naopake kulture, na svakom koraku, do kraja. Ili, što je isto, „biti prvi“, ako ne na neki nepošten način (što u principu nije isključeno, ali što često nije zanimljivo ili više ne znači ništa, budući da je najvulgarniji hohštapleraj danas postao norma), onda makar tako da na kraju opet ne znaju šta da rade s vama. Ovde se sve odigralo blaženo nehotično; mali dadaistički komad, ali u kosmičkoj režiji, bez dadaista ili nekog drugog ljudskog činioca – osim u ulozi miljenika sudbine. Sve u svemu, zgodan ishod.²²

²⁰ Podaci o Kravanovoj ranoj bokserskoj karijeri i mečevima iz 1910. preuzeti su iz više izvora, ali najviše iz Bastiaan van der Velden, „Chronologie“, *La Règle du Jeu*, n° 53, *Dossier: Arthur Cravan est vivant!*, 2011, str. 59–118; i Arthur Cravan, *Oeuvres: Poèmes, articles, lettres*, édition établie par Jean-Pierre Begot, Éditions Ivrea 1992 (Champ Libre; Éditions Gérard Lebovici, 1987), poglavlje „Cravan boxeur“, str. 189–196.

²¹ „Dada manifeste sur l'amour faible et l'amour amer (Manifest dade o slaboj ljubavi i gorkoj ljubavi)“, XIV, *La Vie des lettres*, n. 4, 1921.

²² Isto je sigurno primetio svako ko se bavio Kravanom, između ostalih i Ajtor Kinej (Aitor Quiney), u monografiji *Arthur Cravan: Maintenant?* (ed. Emmanuel Guigon, Museu Picasso, Barcelona, 2018), koja mi stigla kada je prva verzija ovog bukleta već puštena u opticaj. Evo tog zapa-

Kravan će imati još nekoliko mečeva tokom proleća 1910, s promenljivim uspehom, a u maju iste godine preći će i u profesionalnu ligu. Njegova profesionalna karijera potrajaće svega tri meseca, ali titula bokerskog šampiona je ostala i pridružila se ostalim zvučnim atributima – ukupno trideset dva, ako je to neko dobro izbrojao – koje je navodio u najavama svojih kasnijih egzibicionih mečeva ili poetskih večeri i „predavanja“ (ponekad uz dodatak plesne tačke i bacanja nasumičnih predmeta u publiku, s namerom da povrede): pored obaveznog „pesnik i bokser“ i vrlo čestog „nećak Oskara Vajlda“, tu su bili i „unuk kraljičinog savetnika, hotelski lopov, gonič mazgi, šofer, ljubitelj mačaka, mornar, kopač zlata, pesnik s najkraćom kosom na svetu, osnivač Pluralističke škole...“

U poemi „Hie!“, iz drugog broja časopisa *Maintenant* („Sada“, 1913), Kravan se rasprskavao i na desetine drugih entiteta:

„(...) Svetski čovek, hemičar, kurva, pijanica, muzičar, šljaker, slikar, akrobata, glumac;
Starac, dete, pokvarenjak, hulja, anđeo i bludnik;
Milioner, buržuj, kaktus, žirafa ili gavran;
Kukavica, junak, crnac, majmun, Don Žuan, svodnik,
lord, seljak, lovac, industrijalac, fauna i flora: ja sam sve,
svi ljudi i sve životinje!

žanja, s nešto drugačijim naglaskom: „Kravan je, nehотиčno, izveo svoj prvi dadaistički čin, mnogo pre pojave pokreta i mnogo pre nego što će Kravan, isto tako nehottično, postati deo njega. Iako je dadaizam za svakog njegovog protagonistu značio nešto drugo, Kravan je bio oličenje shvatanja dada koje je izneo Hugo Bal: 'Ono što zovemo dada je farsa ništavila, u koju su uključena sva uzvišena pitanja; to je gladijatorski gest; igra bednim ostacima; smrtna presuda zbog glumatanja moralnosti i obilja' (Hugo Ball, *Die Flucht aus der Zeit*, 1927, 12. VI 1916; videti buklet, *Bekstvo iz vremena*). Kravan je osvojio titulu bez ijednog udarca!“ (Aitor Quiney, „L'image poétique du boxeur Arthur Cravan: un double combat“, str. 167; 281).

Šta raditi?

Izaći napolje, iz svega

Možda bih se onda oslobodio

te pogubne pluralnosti! (...)“

Od Kravanovog vremena dvadeseti vek je uveliko oguglao na bilo čije žongliranje ulogama ili „identitetima“. Samo što kod Kravana to sigurno nije bila neka rana verzija konceptualnog „performansa“ (kao što nas često ubeđuju u sekundarnoj literaturi), te večite umetničke monodrame, za sve neosetljiviju, ali opet redovnu umetničku publiku (svi se tako lepo drže svojih idiotskih uloga). Naprotiv, kada neko sebe stavlja u toliko mnogo uloga, kada to tako *izrazi*, jasno je da nema nameru da igra nijednu. Po izbivanju Prvog svetskog rata, Kravan će tom spisku dodati i onu krunsku titulu: „Dezertersedamnaest nacija.“ To već nije bila samo titula već stav kojeg se čvrsto držao. Nije imao nameru da učestvuje u celoj toj svinjariji: u njenom građanskom miru, u njenoj Podeli rada, u njenim ratovima. Totalni dezerters. „Izaći napolje, iz svega...“ „Od trenutka kada sam progovorio, znao sam da je sve što su mi govorili laž. Odmah sam znao da život nije *takav*.“²³ Pravi život je morao biti nešto drugo, negde drugde.

Odjednom dospevamo na neki drugi teren, daleko od malih bokerskih anegdota. Nastavak sledi uskoro, u malo opširnijem izdanju, nadam se.

AG, 2018.

---

²³ Mina Loy, „Colossus“ (originalno na engleskom, ovde prema francuskom prevodu), Arthur Cravan, *Oeuvres: Poèmes, articles, lettres*, Éditions Ivrea 1992 (Champ Libre; Éditions Gérard Lebovici, 1987), str. 246.

Artur Kravan

Arthur Cravan, oko 1910.

Fabian Avenarius Lloyd (1887–1918?), od 1910, Arthur Cravan: pesnik-bokser, „s najkraćom kosom na svetu“, skandal-majstor, „nećak Oskara Vajlda“ – i to pravi: Vajldova žena, Konstans Lojd, bila je Kravanova rođena tetka... Rođen je u Lozani, u porodici englesko-irskog porekla. Vrlo rano je pokazao veliko interesovanje za umetnost i književnost. Pored engleskog, tečno je govorio nemački i francuski, ali je kasnije pisao isključivo na francuskom. Pohađao je nekoliko koledža u Švajcarskoj i Nemačkoj, ali je onda prekinuo školovanje i otisnuo se na put: kao brodski kuvar, drvoseča, šofer, berač pomorandži – što će kasnije navoditi kao svoje titule – i sve više, kao bokser. U Francuskoj počinje s redovnijim treninzima i nastupa u amaterskoj bokserskoj ligi, zatim i kao profesionalac. Od 1909, boravi u Parizu. Obilazi umetničke salone i upoznaje se sa mnogim umetnicima (Feliks Feneon, Blez Sandrar, Maks Žakob, Rober i Sonja Delone, Van Dongen, itd.); ali prvi tekst, „Biti ili ne biti... Amerikanac“, objavljuje u jednom sportskom časopisu, *L'Echo des Sports* (10. VI 1909).

Godine 1912. pokrenuo je časopis *Maintenant* (1–5, 1912–1915), koji je sam distribuirao, na piljarskim kolicima – 25 santima komad! – između ostalog i ispred Salona Nezavisnih, u kojem je 1914. održana redovna godišnja izložba modernog slikarstva. *Maintenant* je privukao pažnju već od prvog broja, svojim provokativnim člancima (izmišljena kontroverza oko sudbine Oskara Vajlda, priča o poseti Andreu Židu, itd.), kao i svojom osobenom, silovitom poetikom i razornim humorom (treba pogledati sve brojeve i tekstove, svaki naizgled uzgred-

ni detalj). Tome treba dodati i Kravanove povremene javne nastupe (najava za 6. III 1914: „Artur Kravan predaje, pleše, boksuje...“), kao i utisak koji je ostavljao na druge umetnike i pisce, u neposrednoj komunikaciji (Andre Salmon se, posle jednog Kravanovog „brutalnog predavanja“ iz 1913, pitao: „Ne podseća li vas on na *velikog* Alfreda Žarija?“). Ali tek je četvrti broj *Maintenant*, koji je u celini bio posvećen Salonu Nezavisnih, izazvao nezapamćeni skandal. Bilo je to nešto više od gomile uvreda, izraženih kroz retku mešavinu vrhunskog stila i nesputanog prostakluka: na scenu je stupio novi senzibilitet, koji svoju kreativnost i žudnju za životom nije više mogao da zadovolji samo na planu „izražavanja“, u nekom od propisanih medija i u zabranu „umetnosti“, sa svim njegovim apsurdnim konvencijama i patosom, kojih nisu bili pošteđeni čak ni oni koji su sebe smatrali „najnaprednijim“. „Slikanje je hodanje, trčanje, jedenje, pijeње, spavanje, zadovoljavanje prirodnih potreba. Možete reći da sam odvratan, ali to vam je tako.“ U istom tekstu je napisao: „Treba da utuvite u glave da je umetnost za buržuje, a kada kažem 'buržuj', mislim na čoveka bez mašte.“ Ili nešto kasnije: „U svom sećanju nosim dvadeset vekova i pratim boje stotinu gradova u svojoj duši... — Mi, moderni, ono što nosimo u svojim srcima dovoljno je da digne u vazduh tvrđavu... — sanjao sam krevet koji pluta na vodi ili, vulgarnije, kako spavam na tigrovima... — (povodom rata) bilo bi me sramota kada bih dopustio da me Evropa odnese — neka umre, nemam vremena...“²⁴

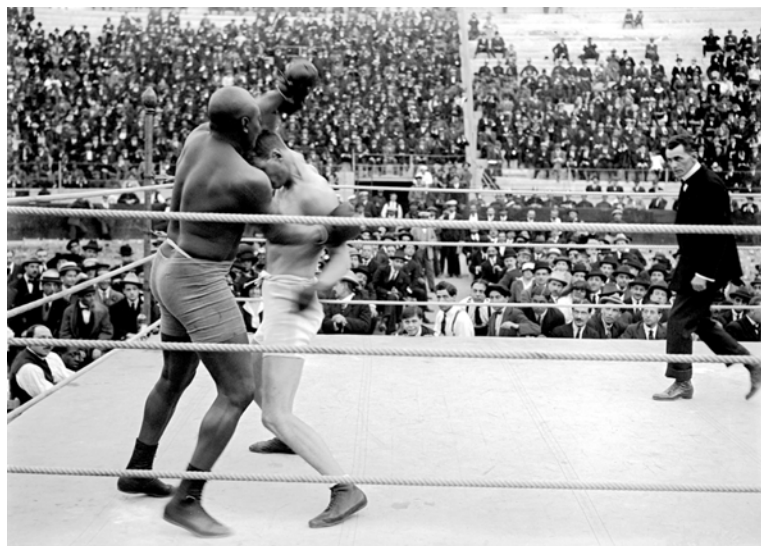
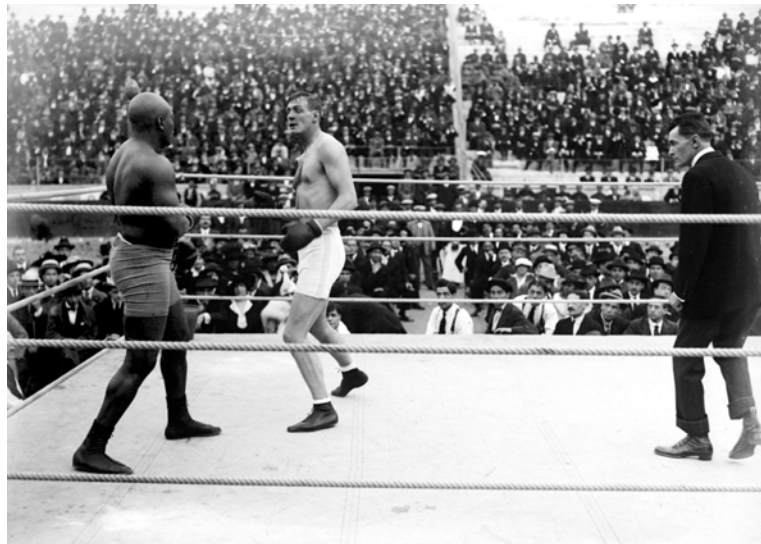
²⁴ A. Cravan, *Notes*, c. 1916; beleške koje je Andreu Breton poslala Mina Loj i koje je ovaj objavio juna 1942, u prvom broju časopisa *VVV*, koji je uređivao u Njujorku, zajedno sa Marselom Dišanom, Maksom Ernstom i Dejvidom Herom (David Hare). Na kraju predgovora, Breton je napisao: „Nezavisno od njihovog ogromnog istorijskog značaja, znalci će na ovim stranicama moći da uživaju u prisustvu genija, genija u njegovom *sirovom stanju*. Pesnici će se još dugo vraćati da se napajaju njima, kao na izvoru.“

Po izbijanju Prvog svetskog rata, izbegava vojnu obavezu, kao „dezertar 17 nacija“, i prelazi iz jedne neutralne zemlje u drugu. Godine 1916, odlazi u Barselonu, gde upoznaje Fransisa Pikabiju (Francis Picabia). Tamo je 23. aprila imao meč s bivšim svetskim šampionom u teškoj kategoriji, Džekom Džonsonom (Jack Johnson, 1878–1946), koga je upoznao još 1913, u Parizu. Bio je nokautiran već u prvoj rundi²⁵ (u meč, u kojem svako nije imao nikakve šanse, ušao je potpuno nepripremljen i pijan), ali je zaradio dovoljno novca za brodsku kartu do Njujorka. Njegov prelazak preko Atlantika zabeležio je i jedan od putnika na istom brodu, Lav Trocki: „Bilo je mnogo dezertara, iz raznih zemalja... Bokser, takođe i pisac, rođak Oskara Vajlda, koji otvoreno priznaje da bi radije razbijao vilice gospodi Jenkijima u plemenitom sportu, nego da ga neki Namac proburazi između rebara“ (L. Trocki, *Moj život*, 1930).

Sarađivao je sa Fransisom Pikabijom i Marselom Dišanom (Marcel Duchamp) u aktivnostima njujorške dade, tokom 1917. Njegovo „Predavanje o nezavisnim umetnicima u Francuskoj i Americi“, zakazano za 19. april, u 15 časova, u okviru velike izložbe Društva nezavisnih umetnika – istoj onoj na kojoj je Dišan napravio skandal sa svojom „Fontanom“ (pisoarom) – počelo je podrigivanjem i vređanjem publike, a nastavilo se striptizom, koji je prekinula policija. Sproveden je u policijsku stanicu, sa lisicama na rukama, ali je iste večeri pušten uz kauciju. „Kakvo divno predavanje, rekao je Marsel Dišan, ozaren,

²⁵ Makar prema Džonsonu, iz njegove autobiografije (Jack Johnson, *In the Ring and Out*, Chicago, 1927); u drugim izvorima kaže se da je bio nokautiran u trećoj, odnosno šestoj rundi (podatak iz biografskog poglavlja iz Kravanovih sabranih dela), da bi se, koliko-toliko, zadovoljile odredbe ugovora i očekivanja publike. Ipak, biće da je meč okončan već u prvoj rundi, što je razgnevalo publiku i izazvalo opšti metež, o čemu su izveštavale i lokalne novine.

Jack Johnson vs. Arthur Cravan, Barselona, 23. IV 1916.

Man Ray, portret Mine Loy (sa termometrom), prema izvoru 1920, možda kasnije.

Mina Loy sa starijom kćerkom Joellom (1907–1977), Pariz, 1929.

Fabienne Lloyd Benedict (1919–1997), kćerka Mine Loy i Arthura Cravana, Pariz, 1939.

kada smo se te večeri svi opet našli kod Arensberga“, prisećala se Gabrijela Bife-Pikabija (1938).²⁶

Stekao je legendarni status među nadrealistima, kasnije i među situacionistima. „Artur Kravan je prototip tih ljudi koji su se mogli videti kako prolaze kroz neke od najradioaktivnijih zona kulturne katastrofe, a da za sobom nisu ostavili nikakvu robu ili sećanje“ („Domination de la nature, idéologies et classes“, SI br. 8, 1963). Blez Sandrar tvrdi da nije „nestao u vodama Meksičkog zaliva“, kao što kaže Breton, već da je ubijen u tuči, 1920. godine, u Meksiko Sitiju, gde je vodio školu boksa. „Udarac bodežom u srce. Ne zna se zašto, ni ko je to učinio, niti iz kakvih pobuda. Verovatno zbog neke žene“, kaže Sandrar, koji ga je lično poznao.²⁷

Ima i drugih spekulacija, ali verzija s brodolomom je izvesnija. Prilično je pouzdano da je sa svojom ljubavnicom, čuvenom pesnikinjom i umetnicom, Minom Loj (Mina Loy, 1882–1966), s kojom je tokom 1918. živeo u Meksiko Sitiju, planirao put u Buenos Ajres. Ali imali su novca samo za jednu kartu. Mina je trebalo da putuje redovnom brodskom linijom, a Kravan se pre nje, s jednim prijateljem, otisnuo na more u malom, ribarskom brodu. Bilo je to krajem 1918; od tada se Kravanu i njegovom saputniku gubi svaki trag. Mina Loj je stigla u Buenos Ajres, gde je aprila 1919. rodila njihovu kćerku, Fabijenu.

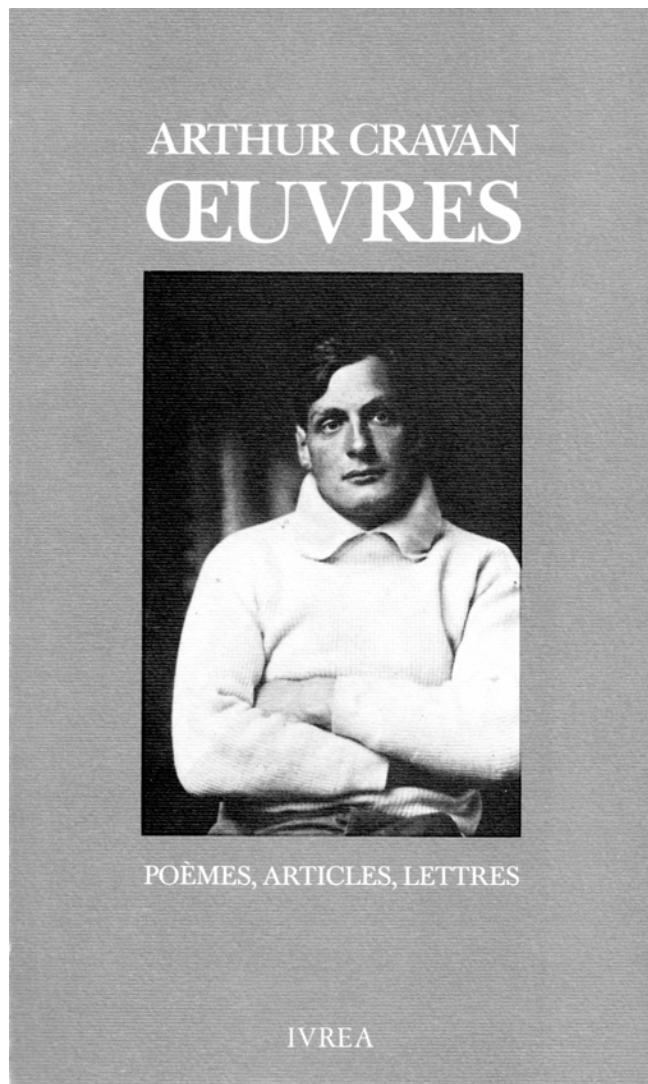
AG

²⁶ Dišan se u razgovorima s Pjerom Kabanom, pred kraj života, prisećao Kravana na manje „ozaren“ način – „Nije mi se mnogo svideo, kao ni ja njemu...“ – ali je opet evocirao celu priču o njemu, naročito poslednju, američko-meksičku epizodu, uz neke detalje koji dobro dopunjuju druge prikaze. Pierre Cabanne, *Dialogues with Marcel Duchamp*, The Documents of 20th Century Art, ed. Robert Motherwell, The Viking Press, New York, 1971, str. 53; orig., *Entretiens avec Marcel Duchamp*, Editions Pierre Belfond, Paris, 1967.

²⁷ *Blez Sandrar vam govori*, Prosveta, Beograd, 1998, str. 104–109.

Bibliografija

- Arthur Cravan, „*L'Exposition des indépendants*“, *Maintenant* No. 4, Mars-Avril 1914. „Exhibition at the Independents“, *The Dada Painters & Poets: An Anthology*, ed. Robert Motherwell, Harvard University Press, 1981 (1951), str. 4–14, s francuskog preveo Ralph Manheim. (potražiti kao PDF).
- Arthur Cravan, *Œuvres: Poèmes, articles, lettres*, édition établie par Jean-Pierre Begot, Éditions Ivrea 1992 (Champ Libre; Éditions Gérard Lebovici, 1987; potražiti kao PDF ili epub).
- 4 Dada Suicides: Selected Texts of Arthur Cravan, Jacques Rigaut, Julien Torma & Jacques Vache* (Anti-Classics of Dada). Roger Conover (Editor, Cravan), Terry J. Hale (Editor), Paul Lenti (Editor), Iain White (Editor), Atlas Press, London, 2005, str. 13–80. Izbor Kravanovih tekstova, u odličnoj opremi i uz, nažalost, očajan predgovor urednika (Conover), koga neki predstavljaju kao „vodećeg anglofonskog *kravanistu* (sic)“; iz tog teksta se o Kravanu ne može saznati apsolutno ništa pouzdano, osim najuzaludnijih spekulacija o njegovoj navodnoj „reinkarnaciji“ u liku nekih drugih osoba (Dorian Hope, itd.; u nekim drugim spekulacijama, takođe besmislenim, preživeo je i kasnije se predstavljao kao pisac B. Traven). Srećom, slede sam Kravan, s nekoliko tekstova (najveći izbor koji se može naći na engleskom jeziku, ali bez *Salona Nezavisnih*), i sećanja Gabrijele Bife-Pikabija, zanimljiva i iz drugih razloga. (Potražiti kao PDF).
- Gabrielle Buffet-Picabia, „Arthur Cravan and New York Dada“, *Transition*, 1938; zatim, u okviru *The Dada Painters & Poets: An Anthology* (1951); i *4 Dada Suicides* (2005).

André Breton, *Anthologie de l'humour noir*, Éditions du Sagittaire, Paris 1940 (1966). *Anthology of Black Humour*, City Lights Books, San Francisco 2001; Telegram Books, London 2009, str. 303–310.

Sandeep Parmar, „Mina Loy's 'Colossus' and the Myth of Arthur Cravan“, *Jacket Magazine* n. 34, 2007, <http://jacketmagazine.com/34/parmar-loy.shtml>

Faksimili časopisa *Maintenant*, br. 3 i 4: *International Dada Archive*, <http://sdr.lib.uiowa.edu/dada/Maintenant/>

Faksimili svih brojeva *Maintenant* mogu se dobiti na adresi redakcije ili potražiti na internetu (recimo, <https://gallica.bnf.fr>, potražiti kao „Arthur Cravan, Maintenant“; ili soulseek, fajl nemo__arthur_Cravan__Maintenant).

Imati u vidu još neka izdanja i članke navedene u fusnotama.

OSTALI PREVODI

AGON (Bojan Savić Ostojić), br. 14, 2016: Artur Kravan, *Izbor tekstova*: http://agoncasopis.com/arhiva/broj_34/istorija/artur_kravan.html („Andre Žid“, „Oskar Vajld je živ“, itd.)

Andre Breton, *Antologija crnog humora*, Bretonov tekst „Artir Kravan“ i opet Kravanov „Andre Žid“, ovog puta u prevodu Bojane Janjušević, IK „Kiša“, Novi Sad, 2016.

Pour paraître dans un ou deux mois

MAINTENANT N° 5

Où l'on verra Arthur Cravan en progrès

**100 grammes, 1 Prosopœme,
1 Conte en vers, 3 proses.**

pour 25 centimes

AU SOMMAIRE :

Poète et Boxeur	Prosopœme
Ou l'Ame au vingtième Siècle	
L'Appartement d'Oscar Wilde ...	Arthur Cravan
Alfred	Conte en vers
La Valse de Dixie Kid	Arthur Cravan
❖ Critique	Robert Miradique

❖ Il sera fait une critique terrible de tous les Livres Revues ou Manuscrits envoyés à Robert Miradique, Avenue de l'Observatoire, 29. — Rien ne sera rendu.

Izlazi za mesec ili dva: *Maintenant* N° 5

U kojem ćete moći da se uverite u napredak Artura Kravana
100 grama, 1 prozopoeama, 1 priča u stihovima, 3 proze.

Sve za 25 santima

Sadržaj: *Pesnik i bokser* (Prozopoeama ili Duša XX veka); *Dom Oskara Vajlda* (Artur Kravan); *Alfred* (Priča u stihovima); *Valcer Diksi Kida* (Artur Kravan); *Kritika* (Rober Miradik; alias A. Kravan)

Biće to strašna kritika svih knjiga, časopisa i rukopisa poslatih Roberu Miradiku, Avenija Opservatorije 29. Ništa se ne vraća.

„... mi, moderni, ono što nosimo u srcima dovoljno je da digne u vazduh tvrđavu — (...) — sanjao sam krevet koji pluta na vodi ili, vulgarnije, kako spavam na tigrovima — (...) — bilo bi me sramota kada bih dopustio da me Evropa odnese — neka umre, nemam vremena — daleko od braće, daleko od balona — (...) — možda sam kralj propaliteta pošto sam sigurno kralj nečega — isti i nikada isti — odlazim... u sfere — atletska melanholija...“ (A. Cravan, *Notes*, oko 1917–1918)